

ნათელა ვაშაკიძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკადემიკოსი სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

საშემოსავლო გადასახადის შემცირება - სოციალური ფონდის აღდგენის გზა

ფინანსები

ნებისმიერი ქვეყნის არსებობისა და ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია მყარი, სტაბილური ფინანსური ბაზის შექმნა, რომელიც მიიღწევა სახელმწიფოს შემოსავლების მობილიზაციითა და მდგრადი საგადასახო სისტემის ჩამოყალიბება-ფუნქციონირებით.

სახელმწიფო ფინანსების ფუნქციონირებისას წარმოიქმნება ორი ერთმანეთთან ორგანულად დაკავშირებული პროცესი: სახელმწიფოს განკარგულებაში ფინანსური რესურსების მობილიზაცია და მისი გამოყენება სახელმწიფოებრივი ღონისძიებების დასაფინანსებლად.

ამ პროცესების პირველი აქტი გამოსატყულებას პოულობს ბიუჯეტის შემოსავლებში, ხოლო მეორე აქტი ბიუჯეტის ხარჯებში.

სწორედ გადასახადები წარმოადგენს ეროვნული შემოსავლის გადანაწილების მთავარ მეთოდს. როგორც წესი, გადასახადები წარმოადგენს ფიზიკური და იურიდიული პირების სავალდებულო გადასახადს, რომელსაც სახელმწიფო ამოიღებს აუცილებელი, არაეკვივალენტური და უსასყიდლო სახიათიდან გამომდინარე.

საქართველოში არსებული გადასახადებიდან თავისი როლის მიხედვით საყურადღებოა საშემოსავლო გადასახადი. ქვეყანაში შეიქმნა ამ გადასახადის დაბეგურის პრინციპულად ახალი სისტემა, რომელიც ძირფესვიანად განსხვავდება ეკონომიკის ცენტრალიზებული სახელმწიფო რეგულირების სიტემისაგან.

საშემოსავლო გადასახადი საგადასახადო პრაქტიკაში ერთ-ერთ ძირითად გადასახადს წარმოადგენს. იგი სახელმწიფო საბიუჯეტო შემოსავლების მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს და გადაიხდება შემოსავლის მიღებისას.

საშემოსავლო გადასახადით დაბეგურის წესი და ნორმები ნებისმიერ ქვეყანაში ყოველთვის იწვევდა და იწვევს როგორც ხელისუფალთა, ისე დამსაქმებელთა და დასაქმებულთა შორის ცხოველ ინტერესებს. ზოგჯერ ეს ინტერესები ემთხვევა ერთმანეთს, ზოგჯერ კი, მკვეთრად განსხვავებულიცაა. საქართველოს სინამდვილეშიც აღნიშნულმა გადასახადმა ვერ აიცილა მრავალჯერადი ცვლილება და ვერც კრიტიკისაგან გამოდგა დაცული. მნიშვნელოვანი ცვლილებების შეტანა გადასახადის მოცულობის განსაზღვრაში 2007 წლიდან დაიწყო. კერძოდ, 2007 წლის 7 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტმა საგადასახადო კოდექსში შეიტანა ცვლილება: გაუქმდა 20% –იანი სოციალური გადასახადი და საშემოსავლო გადასახადი გაიზარდა 12 % დან 25 % მდე. კანონი ამოქმედდა 2008 წლის 1 იანვრიდან, ამასთან მთავრობას დაევადა 2008 წლის 15 მაისამდე წარედგინა 5 წლის განმავლობაში საშემოსავლო გადასახადის ეტაპობრივი შემცირების საკანონმდებლო წინადადებები, რომელიც 25 %- დან განაკვეთს შემცირებდა 15 %-მდე.

საშემოსავლო გადასახადის 20%-დან 15%-მდე შემცირებას 2011 წლიდან ამოქმედებულ საგადასახადო კოდექსი ითვალისწინებდა. კერძოდ, კანონით განსაზღვრული გრაფიკის თანახმად, 2013 წლამდე საშემოსავლო გადასახადი 20%-ის ტოლი, 2014 წლამდე 18%, ხოლო შემდგომ 15% უნდა გამხდარიყო.

საშემოსავლო გადასახადის ამგვარი ცვლილება მძიმე ტვირთად დააწვა თითოეულ დასაქმებულს. იბადება კითხვა, რეალობაში ვის შეუშცირდა გადასახადის განაკვეთი და ვინ უფრო მართალია ამ დავაში-მთავრობა თუ ხალხი? ამისათვის დაგჭირდება სოციალური და საშემოსავლო გადასახადის დრმა გააზრება.

საკითხში უკეთ გარკვევის მიზნით, საჭიროა კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ სოციალური და საშემოსავლო გადასახების არსი.

სოციალური გადასახადის შემთხვევაში გადასახადის გადამხდელად ითვლება დამქირაველი, საწარმო ან ფიზიკური პირი. სოციალური გადასახადით დაბეგვრის ობიექტია ხელფასი და მასთან გათანაბრებული შემოსავლები, განაკვეთი შეადგენდა 20%-ს.

საშემოსავლო გადასახადის მიხედვით გადასახადის გადამხდელია რეზიდენტი და არარეზიდენტი ფიზიკური პირის დასაბეგრი შემოსავალი, რომელიც არსებული კანონმდებლობის შესაბამისად იბეგრებოდა 25% -ით. აქედან გამომდინარე, ძნელი მისახვედრი არ არის თუ რა განსხვავებაა ამ ორ გადასახადს შორის. საშემოსავლო გადასახადის შემთხვევაში გადასახადს იხდის დასაქმებული, ხოლო სოციალური გადასახადის შემთხვევაში დამსაქმებელი. სწორედ ეს არის პასუხი კითხვაზე, თუ ვისთვის შემცირდა და ვისთვის გაიზარდა გადასახადის განაკვეთი საშემოსავლო გადასახადის ცვლილებითა და სოციალური გადასახადის გაუქმებით.

მიუხედავად ამისა საგადასახადო კოდექსის ამგვარმა ცვლილებამ დამატებითი პრობლემები წარმოშვა დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის ცხადია დამსაქმებელი ვერ უზრუნველყოფს ხელფასის მატებას ისე, რომ მიიღოს დიდი უკუეფექტი, რადგან გაზრდილ ხელფასს აკლდება გადახდილი თანხა, რომელიც დასაწყისში ხელფასის შეადგენდა. ეს ცვლილება სხვადასხვაგვარად შეეხო სახელმწიფო და კერძო სექტორს. ამ ცვლილებების ფონზე იბადება კითხვები: თუ, რატომ მოახდინა მთავრობამ საშემოსავლო გადასახადის ამგვარი ცვლილება, რა ეკონომიკური ეფექტი აქვს და რა გავლენა ექნება მას დამსაქმებელსა და დასაქმებულზე, როგორი უნდა იყოს სოციალური გადასახადი და რას უნდა ხმარდებოდეს იგი?

საქართველოს პრეზიდენტმა 2007 წლის დასაწყისში თავის ყოველწლიურ გამოსვლაში აღნიშნა, რომ საგადასახადო სისტემა კიდევ უფრო უნდა გამარტივებულიყო. უნდა მომხდარიყო სოციალური და საშემოსავლო გადასახადების გაერთიანება იმ არგუმენტით, რომ სოციალური გადასახადის 20% და საშემოსავლო გადასახადის 12%-ი ჯამში იძლეოდა 32%-ს, სამაგიეროდ დაედგინათ 25 %-იანი საშემოსავლო გადასახადი. ფაქტიურად ეს ორი გადასახადი სულ სხვადასხვა გადასახადია და განსხვავებულ ბაზიდან გაიანგარიშება, ამიტომ, მათი გაერთიანება, მით უფრო დაჯამება -უბრალოდ შეუძლებელია.

საშემოსავლო გადასახადის 12%-დან 25%-მდე გაზრდამ 2-ჯერ უფრო დაამძიმა საგადასახადო ტვირთი. საბიუჯეტო სექტორში ხელფასების ზრდამ გამოიწვია სხვა გადასახადების დაწესება, რაც ბევრისთვის ყურადღების მიღმა დარჩა. საქმე ეხება ქონების გადასახადს. ცნობილია, თუ ოჯახის წლიური შემოსავალი არ აღემატება 40 000 ლარს, მაშინ იგი არ იხდის ქონების გადასახადს, მაგრამ თუ მისი შემოსავალი აღემატება 40 000 ლარს, ამ შემთხვევაში შემოდის გადასახადის პროგრესირებადი სისტემა, რომელიც იწყება 0.02% განაკვეთის პუნქტიდან. ეს გადასახადი მატულობს უძრავ ქონებაზე იმისდამიხედვით, თუ რამდენია ოჯახის წლიური შემოსავალი. წლიური შემოსავალი ოჯახის იზრდება იმიტომ, რომ საბიუჯეტო სექტორმა გაზარდა ხელფასები, საშემოსავლო გადასახადის გაზრდასთან ერთად. შემოსავლად ითვლება დარიცხული ხელფასი და არა ხელზე აღებული თანხა. ეს იმას ნიშნავს, რომ როცა საბიუჯეტო სექტორში გაზარდეს ხელფასები, დაქირავებულმა ხელზე იგივე თანხა აიღო. დარიცხვის გაზრდამ გამოიწვია ოჯახის შემოსავლის ხელგონურად გაზრდა და მათ გაუხდათ ოჯახის შემოსავალი 40 000 ლარზე მეტი, ამიტომ იგი კიდევ სხვა კუთხით დაიბეგრა, ისე რომ მათი შემოსავლები არ გაზრდილა.

კერძო სექტორში მდგომარეობა კიდევ უფრო ცუდადაა, სადაც დაქირავებული და დამქირავებელი შედიან ურთიერთგარიგებაში. ხელფასს აფიქსირებენ ნაკლებს, ხოლო არაფორმალური სიტყვიერი კონტრაქტიდან დამქირავებელი უხდის დაქირავებულს გაცილებით მეტს, რომელიც ცხადია სრულად არ იბეგრება. საშემოსავლო გადასახადის ცვლილებამ სწორედ ასეთ უარყოფით ეფექტს შეუწყო

ხელი, რაც ჩრდილოვანი ეკონომიკის და სპეკულაციური გარიგებებისათვის პირველი ხელშემწყობი ფაქტორია.

ჩვენი აზრით, არ უნდა მომხდარიყო სოციალური და საშემოსავლო გადასახადების გაერთიანება, რადგან ისინი არიან სხვადასხვა, ხოლო გადასახადის ტვირთი დააწვა დასაქმებულს, რის შედეგადაც გამოწვეული პრობლემები სახეზეა.

აუცილებელია მოხდეს საშემოსავლო გადასახადის გაყოფა საშემოსავლო და სოციალურ გადასახადებად, რომელთაც დაბალი საპროცენტო განაკვეთი ექნებათ. სოციალური გადასახადის გაუქმება იყო დიდი შეცდომა. მისი შემცირება არ უნდა მომხდარიყო გაუქმებით და საშემოსავლოსთან გაერთიანებით, რის შედეგადაც ფაქტობრივად დაზარალებული დარჩა დასაქმებული.

იმისათვის რომ გამოვიყვანოთ ხელფასები „ჩრდილიდან“, უნდა მოხდეს საშემოსავლო გადასახადის გაყოფა. ერთი ნაწილით შეივსოს სოციალური ფონდი, რომელიც ქვეყნის განვითარების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. მისი პროპორციულ ნაწილებად დაყოფა სპეციალისტთა განსჯის საგანია.

ჩვენი აზრით, სასურველია იგი გაიყოს შემდეგნაირად: 10-12% უნდა გახდეს საშემოსავლო გადასახადი და 12-15% სოციალური გადასახადი. ეს იქნება შედავათი, როგორც დასაქმებულის, ასევე დამსაქმებლისათვის.

2013 წლიდან საშემოსავლო გადასახადი უნდა შემცირებულიყო 18%-მდე. შემოსავლების სამსახურის ინფორმაციით, ახალი სისტემით გადამხდელს შეეძლო 20%-ანი საშემოსავლო გადასახადიდან 18% ბიუჯეტის სასარგებლოდ გადაეხადა, ხოლო 2% ნებაყოფლობით ინდივიდუალური დაგროვებით ანგარიშზე გადაერიცხა. ახალი სისტემა 18% + 2% 2013 წლიდან უნდა ამოქმედებულიყო.

2013 წლიდან ფიზიკური პირის საშემოსავლო გადასახადის გაანგარიშებისას შემოღებული იქნა დაუბეგრავი მინიმუმის ცნება, რაც წლის განმავლობაში მიღებული შემოსავლიდან 1800 ლარს შეადგენს. აღნიშნული შედავათით ისარგებლებენ ის პირები, რომელთა დაქირავებით მიღებული შემოსავალიც წლის განმავლობაში არ აღემატება 6000 ლარს. მაგალითად: თუ წლიური დასაბეგრი შემოსავალი შეადგენს 6000 ლარს ან მასზე ნაკლებია 1800 ლარი იქნება დაუბეგრავი და წლის ბოლოს 360 ლარი უკან დაუბრუნდება დაქირავებულს.

ვინაიდან წლის განმავლობაში მოხდება ყველა დაქირავებული ფიზიკური პირის 20%-ანი საშემოსავლო გადასახადით დაბეგვრა, ხოლო ფისკალური წლის დასრულების შემდგომ წელს იმ პირებს ვინც ისარგებლებენ აღნიშნული საგადასახადო შედავათით, დაუბრუნდებათ კუთვნილი თანხა, შესაბამისად ეს ცვლილება საგადასახადო შემოსავლების შემცირებას 2014 წლიდან გამოიწვევს.

საქართველოს ფინანსთა სამინისტრომ საშემოსავლო გადასახადის სრულყოფა დროულად უნდა მოახდინოს. აღნიშნული საკითხი უახლოეს მომავალში აუცილებლად დადგება დღის წესრიგში და მისი გადაწყვეტისას შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნეს სტატიაში გამოთქმული მოსაზრების თუნდაც ერთი ნაწილი მაინც. საუბარია არა გადასახების წილობრივ მანველებლებზე, არამედ იმაზე, რომ უნდა მოხდეს საშემოსავლო გადასახადისგან სოციალური გადასახადის გამოყოფა. ეს კი საბოლოო ჯამში სოციალურ გადასახადს მიუჩენს იმ საჭირო და აუცილებელ როლს და ადგილს, რაც სამწუხაროდ დღეს იგნორირებულია.